

מטבעון

גיליון 44

מאי 2018 | אייר התשע"ח

”כל גבעה במדבר בישראל היא מדרגה לשמים.
כל כוכב שומע אותנו לוחשים. כל עשב הוא סימן.
כל צל הוא חיים. כל שביל קטן הוא מחלף
רעיונות גדול.
זה המקום היחיד שנולדו בו יותר רעיונות מאשר
בני אדם.”

קלוד ללוש

פעילות הביס"ש
עדכונים מהשטח
לוח תצפיות
דרכים עתיקות וגילויים חדשים לאורך "דרך הבשמים" | זיו שרצר
אלוף הצפרים | מידד גורן
האסון בנחל צפית | פלג ראב
חידת הגיליון

פעילות הביס"ש

- עונת הנודדים של האביב התקיימה והסתיימה בהצלחה.
- צוות ההדרכה של הביס"ש גילה מקטע חדש של כ-7 ק"מ מדרך הבשמים המקורית שעובר בין מצד מחמל למצד גרפון.
- "מסע בדרך הבשמים" התקיים בהובלתם של שוקה רווק, חיים בן דוד ועוזי אבנר בשיתוף עם ביס"ש שדה בוקר. 6 ימי הליכה, מפטרה שבירון ועד עבדת, בנאקבים העתיקים שבהם עברה דרך הבשמים. במסע נחנך הקטע החדש מהדרך שגילה צוות ההדרכה.
- השתלמות גיאולוגיה "שוקה ואידלמן" המסורתית התקיימה באזור נחל שרף, הר מרזבה ונחל מסור. ההשתלמות כללה את כלל מדריכי בתי הספר שדה הדרומיים.
- חג הפסח הגיע ואיתו פעילויות רבות- קייטנת גנים וקייטנת פסח מטעם משרד החינוך התקיימו בהובלת מדריכי הביס"ש, בנוסף בחול המועד התקיימה תוכנית חג מגוונת למשפחות הבאות לטייל באזור.
- שני חוגי הנוער, החנב"ז והחנש"מ, יצאו לפעילויות פסח מוצלחות במיוחד.
- צוות ההדרכה זכה להתלוות ולסייע לחוקר איתי רנן במחקרו.
- שטפונות וגשמים ירדו על הנגב שלנו והשאירו עבורנו מקטעי נחלים זורמים וגבים מלאים.
- אירוע 40 שנה לחנב"ז (חוג הנוער של הביס"ש) התקיים! בוגרי החוג, מדריכי עבר, דינאורי חנב"ז, חניכים ומדריכים נוכחיים התאגדו כולם לסופש מרגש מאוד מלא בנוסטלגיה, מדורות, סיפורים וחוויות.

עדכונים מהשטח

מד גשם: 67 מ"מ במצטבר לתקופה, המהווים 72% מהממוצע הרב שנתי לעונה כולה- 93 מ"מ.
לוח התצפיות: אנו מחכים לדיווחי תצפיות מכם, תושבי ומטיילי האזור.
 שלחו לנו תצפיות ל matbeon.boker@gmail.com

לוח תצפיות

מין	מיקום	כמות	שם הצופה	תאריך
זעמן אוכפים	הר ערקוב	1	פלג ראב	5.2.18
זעמן דק אוכל מניפנית	נחל חווארים	1	גיא מדם	5.2.18
עדר פראים	חולות כסוי	22	חנב"ז	9.2.18
כושן ארסי	מעלה יתרו	1	חנב"ז	10.2.18
עדר יעלים	נחל חווה	11	משתתפי המסע בדרך הבשמים	23.2.18
קרקל	אזור ירוחם	1	עדן בן דויד, זיו שרצר ופלג ראב	16.4.18
פראים	בורות לוץ	12	שחר גרינברג	21.4.18
צבי	מכתש רמון	1	צוות הדרכה	13.5.18
אפעה	נחל מרזבה	1	עדן בן דויד	15.5.18

דרכים עתיקות וגילויים חדשים לאורך "דרך הבשמים"

זיו שרצר

גליק, פראנק, מוסיל ורבים אחרים חקרו וכתבו רבות על הדרכים החוצות את המדבר, מצפון לדרום, דרך תל מלחתה, כורנוב ועין חוצוב, וממזרח למערב, מהרי אדום אל מצודות הנגב כולל קדייראת (קדש ברנע) וכן אל ערי הנגב הנבטיות-רומיות-ביזנטיות, בדרכן אל נמלי עזה ואל עריש.

"אין לך חוקר שעבר את רחבי הנגב, הערבה והרי אדום, שלא ציין את עקבות הדרכים הקדומות ואת שרידיהן", תיאר ברסלבסקי בספרו 'הידעת את הארץ'.

רשת הדרכים המסועפות שאנו מכירים היום מראות תנועה ערה שהתרחשה במרחב בתקופות קדומות ובעיקר בתקופה הנבאטית-רומית-ביזנטית. גם זאב משל ויורם צפירי, בהיותם מדריכים בבית ספר שדה, שדה-בוקר, חקרו ותיעדו את הדרכים הללו והשאירו בכתביהם רשמים, תצפיות וממצאים רבים, המפורסם שבהם אולי היה הסקר "הדרך הנבטית- מעבדת לשער רמון". לפני 4 שנים לערך, יצאנו בהדרכתו של שוקה רווק לבצע השתלמות וסקר מחודש לאורך מקטע זה, מעבדת דרך מצד גרפון ועד ראש מחמל. התחלנו מוקדם בבוקר בעיר עבדת, עוקבים אחרי שרידי הדרך ואבני המיל שלאורכה, חלקן עדיין במקום בו הציבו אותן לפני 1800 שנה או יותר וחלקן זרוקות בתחתית הגיא, עדות לכוחות הטבע או לרועה צאן משועמם. לקראת סוף היום עוד הספקנו להגיע למצד גרפון הנחבא בין ההרים, לשתות קפה ולחזור על עקבותינו לפני שהחושך ישיגנו. את הקטע האחרון, בין גרפון למצד מחמל לא הספקנו לסקור באותו יום אך ידענו שיום יבוא ונשוב לשם בשנית. עוד דבר ששמנו לב באותו יום, היא העובדה שבסקר של משל וצפירי, קטע זה בעל שבעת הקילומטרים לא מאופיין בממצאים מובהקים כפי המקטע הצפוני בין עבדת לגרפון והמקטע הדרומי בין מחמל לשער רמון.

בין המיילים שמתארות קטע זה, היה ניתן להבחין שמיעוט ממצאים גרם להם להעריך את תוואי הדרך על פי טופוגרפיה בלבד, ולא על פי תיחומי דרך, אבני מיל או סממנים אחרים היכולים לאשר שזהו התוואי בהם הלכו שיירות הגמלים בדרכם לעבדת וחזרה. כחלוף השנים התארגנה משלחת של חוקרים, מדריכים וסקרנים בהדרכתם והובלתם של פרופ' חיים בן דוד, דר' עזי אבנר ושוקה רווק, במטרה להתחקות אחר התוואי הראשי של דרך הבשמים עליו הלכו הנבטים ולאחריהם הרומאים מפטרה שבהרי אדום ועד עבדת שבנגב. לקראת המסע המדובר, הוחלט בביס"ש ללכת ולבדוק בשנית את

המקטע אליו לא הספקנו להגיע בסקר האחרון. ממרומי המדפים המאובקים של הספרייה נשלפה החוברת הבלויה של משל וצפירי, נפתחה בעמודים הרלוונטיים ונחקרה לעומק, מנסים להבין שוב למה התכוונו המחברים בתיאורם את המקטע המדובר. מפות טופוגרפיות נפתחו ונותחו, הצוות קיפץ על הדיפנדר ועשה פעמיו אל ראש מעלה מחמל.

בידינו עמדה תיאוריה קצת שונה מזו של משל וצפירי באשר לתוואי הדרך, זאת בעיקר על פי ניתוח הטופוגרפיה והגאומורפולוגיה שביצענו על המרחב. בבסיס התאוריה עמדה העובדה שישנן רק שתי דרכים בהן יכלו לנוע השיירות בין שני המצדים, האחת ממזרח לגוש המזרחי של הר גרפון, כפי שציינו משל וצפירי בעבודתם, והשנייה ממערב לגוש של הר גרפון, דרך היובלים העליונים של נחל חווה. עוד מחשבה שהובילה אותנו לתיאוריה זו הייתה נוחות ההליכה של גמל בשיירה. שתי החלופות התאפיינו בפרמטרים כמעט זהים: 7.3 ק"מ לעומת 7.1 ק"מ. הפרשי הגובה בין השתיים לא עלו על 30 מטרים

מצטברים וכך גם השיפועים. כל אלו הובילו אותנו למסקנה שהנבטים היו בוחרים את הדרך הנוחה ביותר להליכה ולא בהכרח את הדרך הקצרה יותר או בעלת העליות המצטברות המועטות יותר.

הגענו למצד מחמל, משם היה קשה מאד למצוא את תוואי הדרך אותה הערכנו מכיוון שכל האזור הופרע קשות בעת פריצת מעלה מחמל המודרני והטמנת צינור הנפט אילת-אשקלון וכן קו מתח גבוהה החוצה את האזור. על כן החלטנו ל"תקוף" את הדרך בחיתוך צידי, וכל זאת כאשר שוב, כמו בסקר לפני 4 שנים, השמש מאיימת להשאירנו בעלטה המדבר.

מצאנו נקב שהעלה אותנו אל עבר רכס נמוך ומשם ירדנו לאחד מהיובלים של נחל מחמל. המשכנו אל עבר אוכף רדוד, שבו הערכנו כי הדרך חייבת לעבור. מעבר הכרחי בטופוגרפיה, אך גם מאושש תיאוריה הכרחי. אם לא נמצא את הדרך על האוכף, כנראה שהניתוח שביצענו שגוי. הגענו לאוכף, השמש כבר הביטה אלינו מגובה הרקיע, אך יכולנו להגיד בפעם הראשונה בוודאות די מוחלטת כי אנו עומדים על דרך קדומה; דרך רחבה בעלת סממנים עתיקים, שוודאי תמכה בשיירות גמלים גדולות וכבדות בדרכן לעבדת ולא עוד נקב של צאן שהסתובב פה במאה האחרונה.

שמנו פעמינו מהר חזרה לדיפנדר, בשלב מסוים הוחלט להתפצל, שניים יביאו את הרכב לראש מעלה מחמל והשאר ימשיכו במעלה הערוץ לחפש עוד סממנים היכולים להעיד שמדובר בדרך הבשמים. ערוץ צידי ומתוחם בעל רוג'ום גדול ואולי גם מלכודת נמרים (אין אנו בטוחים לגבי זה) המשיך לאשש כי אנו

על הדרך. עוד הליכה קצרה ואחד המדריכים הצביע על נקב ברור היוצא מן הוואדי ועולה לרכס בכיוון מצד מחמל. עלינו על הנקב שהיה בנוי בעיקולים סדורים וברורים, אך מצד שני היה ברור שמזה מאות שנים לא הלכו עליו. לקראת סופו נכנס הנקב לשבר מקומי קטן שדרכו הצליח להתגבר על המכשול הטופוגרפי המצוקי ולפתע מצאנו את עצמנו עומדים ליד 3 אבני מיל מסותתות לתפארת, כאילו חיכו זה אלפי שנים רק בשבילנו.

מאות מטרים משם נמצאו עוד אבן מיל בלויה וכן בסיס אבן מיל שכנראה שייכים לאותה תחנה, ואנו עשינו את דרכנו באור אחרון לשארית הצוות שחיכה ליד הדיפנדר. נרגשים מהממצא, המשכנו חזרה על השביל הקשה לאורך המצוק הצפוני של המכתש "הענק" בואכה מצפה רמון ומשם הביתה למדרשה.

כמה ימים לפני המסע המדובר מפטרה לעבדת, הרגשתנו העיבה עלינו ועדיין הערכנו כי חסרה עוד הוכחה אחת בפאזל שתאשר סופית ובאופן אבסולוטי שאכן הדרך עברה מאגפו המערבי של הר גרפון.

שוב יצאנו לרמת נפחה, שוב פעם למצד גרפון. האם נמצא עוד פריט אחד שיאשש סופית את התאוריה ואת הדרך? עושים את הדרך הידועה למצד גרפון, הפעם מצפון, מגיעים למפגש הערוצים גרפון/חוונה ופונים ימינה, דרומה, בדיוק איפה שמשל וצפרייר טענו שהדרך בפירוש לא עברה, וממשיכים וסורקים בצד המזרחי של הערוץ ובצידו במערבי. בסיס אבן מיל נראה בעיקול הוואדי. העניין וודאי. זו הדרך. אפשר לצאת למסע.

(המשך בגיליון הבא)

אלופי הצפרים

מידד גורן

מרכז הצפרות הישראלי בשיתוף עם ארגון 'בירדלייף' הבינלאומי יזמו פרויקט מיוחד אשר מטרתו גיוס תרומות לשמירה על הציפורים הנוודות מעל ארצנו.

עשרות אלפי עופות דורסים אשר נודדים מעל הנגב מדי שנה מוצאים את מותם במהלך נדודיהם כתוצאה מירי בלתי חוקי. ציד זה מתבצע בארצות שונות לאורך נתיבי הנדידה מאירופה לאפריקה. על מנת לעזור להילחם בתופעה זו נרתם מרכז הצפרות הישראלי והפיק את מרוץ הצפרות בנגב ובאילת.

המטרה היא פשוטה - לגייס כמה שיותר כסף לטובת פרויקטים הנאבקים בתופעת ציד הציפורים. הדרך – תחרות צפרות אשר משתתפיה אוספים תרומות למטרה זו. בכל שנה מועברות כל התרומות לפרויקט אחר באחת הארצות הסובלות מתופעה זו.

השנה נערכה התחרות בפעם החמישית. כ-200 צפרים מכל העולם הגיעו לארץ בסוף מרץ על משקפותיהם ומצלמותיהם והתכוננו למרוץ אשר התקיים ב-26 במרץ. האירוע קיבל חשיפה תקשורתית גבוהה מאוד בארץ ובעולם. מהמדרשה השתתפו שני צוותים של נערים מבית הספר התיכון לחינוך סביבתי.

התחרות - לראות כמה שיותר מיני ציפורים במהלך עשרים וארבע שעות בתחום הנגב ואילת. התחרות התחלקה לשניים; בינלאומית, בה התמודדו הצוותים מחו"ל, וישראלית. הצוותים מנו בין 3-6 משתתפים כאשר החוקים פשוטים – כל ציפור אשר זוהתה ע"י כל חברי הצוות, גם אם רק נשמע קולה, נרשמה כעוד מין ברשימה.

כל האמצעים כשרים; מכונית, אופניים, אופנוע או מטוס. כל עוד לא חורגים מהשטח (מירוחם בצפון ועד אילת בדרום) והזמן (24 שעות). בחצות מסר אחרון הצוותים את רשימתו לצוות השופטים אשר ישב באילת ולמחרת נמסרו התוצאות בטקס חגיגי אשר התקיים במלון הילטון באילת. בטקס מוענקים גם פרסים לקבוצות אשר גייסו את מירב התרומות לפרויקט.

מרבית הקבוצות מתחרות בעזרת רכבים רגילים. בשנתיים האחרונות התווסף מסלול ירוק אשר בו מתחרות קבוצות ללא רכב מנוע. מהזווית האישית, אני השתתפתי בכל ארבעת המרוצים הראשונים. בשנה הראשונה ארגנתי קבוצה של תושבי מוא"ז רמת נגב. בשנה השנייה ובשנה השלישית הובלתי קבוצה של בני נוער מחוג הצפרות של רמת נגב ובשנה הרביעית החלטתי להיות "ירוק" ולעשות הכל ברגל. באותו יום צעדנו כשלושים קילומטר ואספנו כמאה ועשרים מינים של ציפורים. החוויה הייתה אדירה.

אחד הדברים היפים בתחרות הוא ללא ספק "רוח התחרות". המתחרים, אמריקאים, בריטים, פינים, דרום אפריקאים ועוד ועוד, חולקים כולם את תצפיותיהם והידע שלהם בזמן אמת. תוך כדי כך נוצרת אחוות רעים מיוחדת במינה וחברויות חדשות חוצות-יבשות מתקמות. כולן בשם הציפורים והחשיבות בשמירה עליהן.

השנה מסיבות שונות לא יכולתי להשתתף במרוץ כמתחרה אולם היה לי זמן להזניק את המשתתפים מצומת משאבים ולהסתובב בין המתחרים ולעזור באיתור ציפורים.

מרוץ "אלופי הנדידה" נבחר לפני כשנה לאחד מעשרת אירועי הצפרות החשובים בעולם והוא תופס תאוצה וגדל מדי שנה.

האסון בנחל צפית

פלב ראב

בימים האחרונים של חודש אפריל, הטבע הפגין את עוצמתו המרהיבה והקטלנית.

ב-26 באפריל 2018 אירע אסון בנחל צפית. תשע נערות ונער אחד נספו, תלמידי המכינה הקדם-צבאית "בני ציון" שלוחת תל אביב ומועמדים ללימודים במכינה. האירוע התרחש כאשר 25 חברי הקבוצה, שישה תלמידי המכינה ו-19 תלמידי י"ב המועמדים ללימודים בה, בגילאי 17 עד 19, המלווים בשני מדריכים וחובש, סיירו בערוץ נחל צפית, ובמהלך הטיול נקלעו לשיטפון בזק עז, בעיצומו של פרק גשם חריג בעוצמתו לעונה. עשרה מחברי הקבוצה הצליחו לחלץ את עצמם, בעוד שאר בני הנוער נסחפו בשיטפון. חלקם חולצו כאשר מצבם הסתכם בפציעות חמורות, אצל עשרה מהם הסתיים האירוע במוות.

"שמנו תיקים על הגב והתחלנו את המסלול, הלכנו מחניון הלילה לנחל תמר עד שפתאום החל טפטוף קל, אך לא הופתענו, היינו מודעים לתחזיות. איך שהגשם התחיל הבנו שהנה כל מה שחיכינו לו הגיע ועכשיו יהיה מעניין, הוצאנו כיסויי גשם לתיקים והמשכנו לטייל בהנאה." מספר נועם קלם, תלמיד במכינה שניצל מהאסון. הוא סיפר כי עדכנו אותם שאמור להגיע שטפון, אך נאמר להם שהוא צפוי להגיע רק בשעה 15:00 ועד אז הם יסיימו את המסלול.

"פתאום מישהו צעק 'שיטפון' ו-'סכנה' והתחלנו לעלות גבוה אבל לא היה אפשר לפספס את הבום המשוגע. לפתע זרם מטורף, טיפסנו מהר למקום גבוה וחייבנו כולם את ההר, לא הייתה ברירה." הוא ציין כי בשלב הזה החל מאבק עם השטף הקטלני ומי שניצל נאלץ להיאחז בכל כוחו בכל דבר שיכל על מנת לא להישטף יחד עם הזרם העוצמתי. "באופן אישי המים הגיעו לי עד החזה – קפאתי במקום ובכל הזמן הזה צריך לזכור שהידיים והרגליים חייבות להישאר נעוצות כמו יתדות באדמה כדי לא להיסחף עם הזרם."

הוא סיפר שאחרי זמן קצר הוא החל לראות גופות של אנשים נסחפות ונעצרות על דפנות הנחל. "היינו במצב הזה בערך שעה וחצי, זה היה כבר במצב שאני חשבת על אחרי שאני כבר לא אהיה, זה היה נוראי", הוסיף והבהיר כי הוא אינו כועס: "כעס זה הדבר האחרון שאני חושב עליו, איבדנו חבר'ה טובים והכעס והעצב הוא שלא הספקתי להכיר את האנשים האלה יותר טוב".

אי אפשר שלא לעצור לרגע ולחשוב על עשרת הנערים: אלה, שני, צור, אגם, יעל, גלי, רומי, מעיין, עדי ואילן.

הם יצאו לטיולם האחרון באחד המקומות היפים בנגב ונקלעו למצב של מזג אוויר חריג וקבלת החלטות שגויה שהפכו את הטיול ואת הנחל למלכודת מוות עבורם.

ואני, בתור נערה בשנת שירות ומדריכת טיולים בדרום, לא יכולה שלא לדמיין את עצמי במקום שלהם. מדובר בחבורה של נערים ונערות בגיל שלי, שרצו לתרום במשך שנה מהחיים שלהם, ובסופו של דבר מצאו עצמם לא בחיים.

באותו השבוע היה אמור לקיים צוות ההדרכה של הביס"ש שבוע ניווטים. התחלנו ביום שני והיינו אמורים לסיים רק בחמישי בערב אך בגלל תחזיות מזג האוויר הוחלט להוציא אותנו מהשטח כבר בשלישי בלילה. למען האמת- כעסתי. הייתי בטוחה שהתחזית תהיה לשווא וששבוע הניווטים שלנו יהרס ללא סיבה. בשלב מסוים כמעט רציתי להישאר בשטח בכל זאת למרות ההוראות שקיבלנו.

למחרת בבוקר (יום רביעי) אכן התחילו גשמים עזים שהביאו איתם שטפונות לכל מרחב הדרום. כבר ברביעי הבנתי כי ההחלטה לצאת מהשטח היתה נכונה. ואני חושבת לעצמי מה היה קורה אם גם אנחנו היינו נשארים בשטח? ומנסה להבין איך הם הרשו לעצמם לצאת לשטח ביום חמישי?! התחזית הראתה כי הגשמים יימשכו ובנוסף ההחלטה לטייל בנחל צפית- נחל מעוקי הנשפך לערבה המנקז אליו יובלים רבים. אסון גדול, כואב ושהיה ניתן למנוע.

אני מקווה שהכלים שקיבלתי בביס"ש, יחד עם ההנחיה וקבלת ההחלטות של האחראים עליי, יובילו אותי בעתיד לקבלת ההחלטות הנכונות וימנעו הגעה למצבים של אובדן שליטה על המתרחש.

בנוסף אני מניחה כי האירוע צריך להוות לכולנו מעין wakeup call, לכל התחומים בחיים. שאכן צריך להיזהר, ולהיות מוכנים לכל דבר המהווה אפילו קומץ של סיכון. אי אפשר להסתמך על האמרה "יהיה בסדר", כי כמו שהעשרה חוו על בשרם- לא תמיד הכל נהיה בסדר בסוף.

"יהיה בסדר"

לאחת הבעיות הכואבות שלנו יש שם, שם פרטי ושם משפחה - זהו צירוף שתי המילים "יהיה בסדר". צירוף המילים האלה, שרבים מאתנו שומעים בחיים היום-יום של מדינת ישראל, הוא בלתי-נסבל. מאחורי שתי המילים האלה חבוי בדרך-כלל כל מה שלא "בסדר": יהירות ותחושת ביטחון עצמי מופרז, כוח ושררה, שאין להם מקום. ה"יהיה בסדר" מלווה אותנו כבר זמן רב, שנים, והוא סממן לאווירה הגובלת בחוסר אחריות ברבים מתחומי חיינו. ה"יהיה בסדר", אותה טפיחת כתף חבר'מנית, אותה קריצת עין, אותו "סמוך עלי", הוא סממן לחוסר סדר ומשמעת, למקצועיות שאיננה, לבטלנות שישנה. אווירת ה"חפיף" היא, לצערי הרב, נחלת ציבורים רבים בישראל, לאו דווקא בצה"ל. היא אוכלת בנו בכל פה. ואנחנו כבר למדנו בדרך הקשה והכואבת ש"יהיה בסדר" פירושו שהרבה מאוד לא "בסדר".

יצחק רבין, מתוך נאומו בסיום מחזור של בית הספר לפיקוד ומטה של צה"ל 1992

חידת הגיליון

וחידת הגיליון היא...

מהי התופעה הנראית בתמונה והיכן ניתן למצוא אותה?

והתשובה לחידה של הגיליון הקודם:

מה הקשר בין נחל סרפד ובין נתן יהונתן?

התשובה היא שבנחל סרפד עומדת מצבה לזכרו של יאיר פלד ז"ל (בסמוך למקום רציחתו). על המצבה נמצא הציטוט "לעד יפסע ולא יגיע לסוף הדרך בכבות היום" מתוך השיר "קינה על מות אחינו" של נתן יהונתן.

תגובות, הערות, הארות, מידע לפרסום ועוד. יש להעביר לפלג ראב

052-3155831 matbeon.boker@gmail.com